

ԱՆԱՏԻՏ

Հ Ա Ն Դ Է Ս Ա Մ Մ Ե Ա Յ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ

Դ ՏԱՐԻ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1902

ԹԻՒ 12

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Մենք վաղուց յայնժամ ենք զանազան չըրջաններում այն միտքը թէ մենք Հայերս մի այնպիսի հիմնարկութիւն պիտի կազմենք ինչպէս Վիոնիդումն է, միայն այն տարբերութեամբ որ մեր հիմնիւթքը ընկերութիւնը չպիտի ունենայ զքաղաքական ու խոշոր ձգտումներ ինչպէս ունի Վիոնիդումը։ Այժմ որ զանազան դաւանութեանց Հայերն այլեւս խորշում են կրօնական խտրութիւններով բաժանուելուց եւ ցանկանում են ունենալ մի ընդհանուր ազգային սկզբունք՝ այն է ազգի քաղաքական, մտաւոր ու նիւթական յատկաշնորհութիւնը, հարկաւոր է ստեղծել մի հիմնարկութիւն որ ընդհանուր նշանակութիւն ունենայ ամեն պատկարզի եւ կուսակցութեան Հայերն համար եւ որի կեդրոնատեղին լինի Պարիզ, որտեղ կան քաւականալպի Հայեր եւ ուր մեր յայտնի քաւրեղործ Մանթաշեան հիմնում է Հայոց եկեղեցի։

Այդ նոր ընկերութեան նպատակն պէտք է լինի օժանդակել այն ամէն բանին որ ձգտում է Հայոց ազգի գրութիւնը բարձրացնել, օգնել որբերին, հիմնել՝ ուր հարկաւոր է ամէն տեսակ մասնաւորաբանի երկու սեռի, զարգացնել ուր զընդհանուրութիւնը, օգնել հայ գրողներին եւ Հայոց դատը պաշտպանողներին, եւն։

Մեր անմահ Մեքենայն ստեղծելով ամէն տեղ քաւրեղում էր թէ Հայերը պիտի մէկ ազգային ստաւու ունենան Անդլիայում, որի կարեւորութիւնն նա գուշակում էր, եւ զաւարդութեամբ կը պաշտպանէր իր ժամանակ։ Այժմ այդ հարցն աւելի հասունացած է եւ զգալի ամենու-

րեւր։ Այժմ ամենալարմար վայրկեանն է հիմնելու մի ընկերութիւն Վիոնիդումն նման, որ զանազան արժէքի ազգային արժակէ, որպէս զի ամէն մի հայ կարող լինի մասնակցել իր նիւթական գրութեան չափովը։ Մենք վստահացած ենք որ մի այդպիսի զանազանի հիմնարկութիւնը սիրով կ'ողջունուի բովանդակ հայ հասարակութիւնից, աղքատը կտայ նրան իր լուծանք եւ հարուստը թէ՛ իր կենդանութեան եւ թէ՛ իր կտակի մէջ նրան բոժին կը հանէ իւր կարողութիւնից։

Այդ հիմնարկութիւնն ստեղծելն արդէն, ինչպէս յիշեցինք, հասունացած հարց է դառնել, եւ նա մեծ նշանակութիւն կարող է ունենալ որովհետեւ նա պիտի մեծապէս նպաստէ վստայանել Հայի յատուկ քաւրեղործական ձգտումները եւ այդ ձգտումներին իրականացմանը կտայ աւելի կազմակերպեալ եւ աւելի աւելական ձեւ, եւ գուցէ զաւրանց թմրութիւնից, եսասիրութիւնից, օտարամոլութիւնից զարթոնցն մեր հարուստների մի ստուար մասը։ Եթէ հայ ազգն մնացել է ցայժմ, զաւրաբուռն կրօնական դժգոհութեան շնորհիւ է եղել, եւ այդ զգացմունքն՝ իրրեւ իտեալ՝ ստիպել է նրան անթիւ անհամար վանքեր եւ եկեղեցիներ կառուցանել, եւ նրան կարող է արել անթիւ անհամար տառապանքների տոկալ ու միայն կանգուն ի զարմանալու օրհասը ազգերի Ուրնմն ի Նոսում մի ընդհանուր կրօնական սկզբունք եղել է քաղաքական նեցուկ ազգին, որ եւ նրա շնորհիւ մնացել է հին չգորակալն աղբիւրն միջից կենդանի, ապա ուրնմն պահելով եւ պահպանելով հանդիպման յարգանքը զգալի այդ հին սկզբունքը՝ պիտի ստեղծել յայտնական կտուր թակալն աւելի զօւլար մըցման զիմանալու համար մի ժամանալարմար

նեցուկ և Եւ այդ նեցուկն կարող է լինել մի հայ ընկերութիւն «Սիրնիգմի» կազմով, եւ զուտ կուլտուրական ծրագրով, Իրան անուշտ կ'աջակցին եւ մեր օտարապէր բարեկամները, Գուցէ կը զարմանա՞ք թէ՛ ասեմ որ Վրացիք, համեմատաբար աւելի աղքատ, բայց բարոյապէս աւելի հարուստ, մեզանից աւելի բան կ'անեն յօգուտ իրանց ազգի վերածնութեան և երաց համար Վրաց պոետականներին բանին մեծ բաներ կ'անէ, պահելով թատրոնն, ուսումնարաններ, օդնելով գրողներին, եւս և իսկ մենք զուրկ ենք այդ ամէն բանից, որովհետեւ չուինք մի այդպիսի ցանկալի հիմնարկութիւն և Ես կարծում եմ թէ մեր բարեգործ հարուստները ամենամեծ ազգային եւ թէ մարդկային բարեկործութիւնն արած կը լինենք, թէ՛ հիմնելին մի հայկական բանկ՝ Պարեգում, որի նպատակն լինի ազգի մասուր, բարոյական ու նրկական յոռադգրմութիւնն, թէ ի՞նչ հիմունքներ վրայ պիտի կազմած լինի այդ հիմնարկութիւնը, թէ ի՞նչ արժողութեամբ ակցիաներ պիտի արձակեն որ ամէն մէկային մասնակցի լինի, զրա մասին թող խորին մեր իրիւնքանալէաներն ու առևտրականները, մանրամասնաբար ուսումնասիրելով Հրէից Սիրնական բանին եւ նրա նման հիմնարկութիւնները և Մենք պարտք ենք համարում այս առաջարկութիւնն անել, եւ մաղթում ենք որ ձեռնառած ինքն ընդմակողմանի քննութիւն անելուց յետոյ անյապաղ գործադրեն այս գաղափարը և

ՌՈՒՍԱՀԱՅՑ

ՀԱՅՑ ՈՒ ՀՐԷԱՅ

— 0 —

Ազգային գանձարանի մը հաստատման գաղափարը, զոր վերեւ հրատարակուած յօդուածին մէջ կ'առաջարկէ «Ռուսահայ» և շատ գեղեցիկ գաղափար մըն է։ Զեմ գաղափարն որ Մերենց, այդ տարբերակաւ հետաւան գործիչը, որ արդէն յղացած եւ առաջարկած էր ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է մեր ապագային համար, — այդ գաղափարն ալ յղացած եւ առաջարկած ըլլալ իմաց զժողգրգարը յղանալ հերթը չէ։ Պէտք է յղացում իրականութեան փոխել Ստոր համար անհաստական ճիշդ չի բաւեր, — բաց ի այն պարագայէն ուր այդ ճիշդ կը իրթին անհաստական խոյր գուժարի մը վրայ՝ հարկաւոր է հաւաքական համախոհութիւն եւ գործակցութիւն և Հարկաւոր է նաեւ գործելու պայծառ ու գիտակից մեթոտ մը։ «Ռուսահայ» կ'առաջարկէ՝ իբրեւ օրինակ որուն կարելի է հետեւիլ՝ Սիրնականներու պանթան և

Պէտք է ուրիմն նախ որոշապէս գիտնալ թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ ի՞նչ ձեւով ծնած է Սիրնականութիւնը եւ ի՞նչ եղած է մինչեւ այսօր անոր գործունէութիւնը և Այդ մասին ամենին որոշ տեղեկութիւնը տալու համար հայ հասարակութեան, կը թարգմանեն մասնող կարեւորագոյն հատուածը զըզոյկի մը զոր վերջերս հրատարակած է Սիրնականութեան գլխաւոր կազմակերպիչներէն մին, Տր. Մաքս Նորտաու, եւ որ ինքնին արդէն մեծապէս հետաքրքրական է իբրեւ ամփոփ պատկերացում մը ժամանակակից ընկերական-պատմական ամենին գեղեցիկ ու յուզիչ շարժումներէն մէկուն։

«Սիրնականութիւն» բառը նոր անուանակոչութիւնն է հին բանի մը քանի որ կը նշանակէ այն բազմաբար զոր հրէայ ժողովուրդը ունի Սիրնը վերստին տեսնելու և Յօրմէնեւ Տիտոս երկրորդ տաճարը կործանեց, յորմէնեւ հրէայ ժողովուրդը ամէն երկիրներու մէջ ցրուեցաւ, այդ ժողովուրդը անդադար խանդավառօրէն բաղձացած ու հետադադար յուսացած է հայրենի երկրի վերադարձնալ հրէաներուն այդ կարտին ու յուր Սիրնին համար, թանկարեցած մեւ, կարելի է ըսել՝ աշխարհադարձակ երեւոյթը գարծած է Մեսային գալստեան վրայ իրենց հաւատքին, որ իրենց կրօնքին էական մասը կազմած է։

«Իրօք, Մեսիականութիւնն ու Սիրնականութիւնը երկու հազար տարուան ընթացքի մէջ՝ համանման յղացումներ եղան, եւ իրենցով ու նանրաբանութիւն միայն ըրած կ'ըլլայ մարդ՝ Հրէից կրօնական երգեցողութեան մէջ խոստացուած Մեսիային գալուտին վերաբերող աղօթքները զատելով այն աղօթքներէն որ կը վերաբերին պատմական հայրենիքն վերադարձին որ ոչ նուազ խոստացուած է ինչ քանի մը սերունդ առաջ, բոլոր Հրէաներն այդ աղօթքները բառական իմաստով կը մեկնէին, ինչպէս մինչեւ ցարդ միամիտ հաւատքը պահած Հրէաները զայն կը մեկնէն դեռ և Ուրիշ ոչինչ գիտէին սեղից զատ, թէ իրենց ժողովուրդը մէն եւ որ ինչ հայրենիքը կորսնցուցած է ի պատիւ իր գործած միջոցներուն, օտար երկիրներու մէջ իբր օտար ապրելու դատապարտուած և եւ թէ իրենց հալածանքները պիտի վերջանային միայն այն ատեն երբ վերստին հաւաքուէին նախահայրերու աշխարհին նուիրական հողին վրայ։

«Ժի՛ գարու կէսին, երբ ազատախոհութիւնը սկսաւ Հրէութեան մէջ թափանցել՝ զխառնրապէս ժողովուրդական փիլիսոփայ Մովսէս Մենտերտին աշխատութիւններուն չնործել և այս կացութիւնը փոխուեցաւ։

«Հրէաներու հաւատքը թալցաւ, ուսեալ անձեր, ինքէ պարզապէս նախընտրէին քրիստոնէութեան յարիւ, սկսան բանավարական